

Щуролов з Гамельн (давній переказ)

Автор Невідомий

Давний переказ.

I.

Ну-ко діти, всі до мене,
Я вам казку розповім!
Не коротку і не довгу,
Та цікаву вам усім.

Слухайтеж! Давно було це,
Ще в століття чар-пригод,
У німецькім місті Гамельн,
Близь Везери синіх вод.

От у тім містечку, діти,
Над рікою, при горі,
Тому літ сімсот, як кажуть,
Страх розплодились щурі.¹⁾

Через що і як та звідки,
Хто тепера це вгада?
Певне лиш, що зі щурами
Стала в Гамельні біда.

Не сотки, а тисячі їх!
Ляк аж брав зза їх глоти;
У їжу, у ложа пхались
Й не давали перейти.

Скрізь вилазить, всюди лізе
За щуром хвостатий щур —
Ух! І день і ніч в містечку
Тільки й чуть їх: шур-шур-шур.

Щож тут діять, що робити,
Як прогнать мерзких щурів?
Міркували всі, гадали,
Й не один мудрун аж прів.

Рада міста вже рішила
Дати зі своїх скарбів
Тисяч золотих дукатів
Тому, хтоб зарадить вспів.

Але щож? Хоч мізк сушили,
Ради дати ніхто не зміг —
А щурів все більш і більше,
Щур і скік! на всяк поріг.

Вже тривога, вже й розпука
В Гамельні бере людей —
Бо й дітей там загризати
Вже щурі взялися, гей!

Боже наш, і як спастися?
Язві як зробить кінець?
Де на щурячєє жниво
В світі смертоносний жнець?

Безліч їх не перебити,
Ні отруєю згубить,
Не злякаєш, не відженеш
Геть від хат цю сіру гидь.

Жах і ляк і сум і розпач
В кожному домі і кутку...
Хто в сльозах, хто проклинає
Язву щурячу таку.

Але тут одної днини
(Так вістить старая вість)
Появився в місті Гамельн
Дивний, незвичайний гість.

Темновидий, таємничий,
Невідомий ні душі,
Мов який-то дух ступає
Він повагом у тиші.

Одяг весь на нім — яскравий

Капелюх з пером, мов кров,
Сам худий і височезний,
Мов вогнем кида зпід бров.

Гострозорий погляд в гостя
Й гострі в нього пальці рук,
Й обува кінцями гостра,
Наче кигті в злих звірюк.

Хтож це він такий і звідки?
І чого зайшов сюди —
Так непомітно й таємно,
Начеб виринав з води?

Мандрівець він десь зо світа,
Чи скиталець-лицар це?
Але ні — бо він без зброї
І не кінь його несе.

В нього лиш червона торба,
Мов в огнях з усіх сторін...
В торбі ж чорная сопілка,
Дивна видом як і він.

Чи музика і співець це,
Штука хитра і горда?
Всяк питає, всяк гадає,
Але правду — хто вгада?

Тож збігається зусюда
За таємним гостем люд,
Він же йде, студений видом,
Мов суддя іде на суд.

На шпичастім капелюсі
Багрове перо, мов кров,
А лице із гострим носом,
Мов орлиний хижий кльов.

Вже у слід йому ввесь Гамельн,
Метушня і крик, глота,

Він-же йде у Раду міста —
Начеб тут йому мета.

II.

І прийшов він перед Раду,
Станув мовчки і стоїть,
Наче марево з засвіта,
Мов вістун якихсь страхіть.

Жар горить в очах у нього —
Чорних, острих і грізних,
Є мов глум і мов ненависть
І пекольна злоба в них.

І нечайно Рада стихла,
Вмовкли, сторопіли всі,
І не знають, що казати,
І німіють у страсі.

— Хто ти є? Чого тут хочеш?
Врешті бурмістр запитав.
Тойже глянув, блиснув оком
Й так усім казати став:

В вашім місті, славна Радо,
Довго вже важка жура:
Вам всі припаси в коморах
І дітей щурва зжир.

— Яж у силі допомгти вам —
Від щурів спасу ваш люд,
Але слід нам загодити
Вперш платню мені за труд.

— Я щурів у всьому місті
Вигублю в одному дні,
Виж за теє сто дукатів
Згодитесь дати мені".

— Сто дукатів! Сто дукатів!

Господи, яка ціна! —
Рада стала голосити,
Мов ішлаб на всіх війна.

(Вже забула славна Рада,
Що ось тому кілька днів
Тисяч золотих дукатів
Дать хотіла за щурів!).

Але раптом крик скінчився,
Радні тільки: шу-шу-шу —
Посміхаються кривенько
І смирніють, як спершу.

Щось змовляються, шепочуть,
Щось хитрують там, го! го!
Але гість цього не бачить,
Мов не діло це його.

Як передше — так й тепера
Блисне оком десь-не-десь,
Й хоч одяг на нім яскравий,
Він мов в чорній хмарі ввесь!

Ростом дужий, ген до зводу,
Видом — як ніхто ніде,
Неворушний мов з каміння —
Мовчки слова радних жде.

Врешті славний бурмістр каже:
— Згода — хайже й так буде.
Ти роботу, а ми гроші —
Бож рятунку й так ніде...

За твою роботу, брате,
Ми дамо дукатів сто,
І якщо її докажеш,
Не спротивиться ніхто.

Ще і договір напишем
І прибем міську печать,

Після-ж того, як підпишем,
Можеш працю починать.

Написали й підписали,
И запечатали як слід,
Прочитали й "так" сказали,
Аж луна пішла під звід.

Він-же взяв письмо з рук Ради
Й раптом зник, пропав, як дух —
Кроків гостя не почуло
Ні одно із людських вух.

III.

Та на другий день, як щойно
Гамельн розбудивсь зо сну,
Вчули всі — ах, що це, що це? —
Музику якусь чудну.

Музику, якої в світі
Ще з людей не чув ніхто...
Неізбагнено зманливу,
Чарівну чарами сто.

Тугою всіх туг тужливу,
Жаром жарів всіх жарку,
Тайною всіх тайн таємну,
Палкістю вогнів палку.

Душі до глибин вражає,
Силою всіх сил зове...
У безкрай манить і надить,
Все живе з собою рве.

О — та щож це за музика?
Звідки гри її акорд?
Із небес вона, чи з пекла, —
Ангел грає це, чи чорт?

Так питає все в містечку

Й геть із хат, на вулиці —
Всі біжать слідом музики,
Молодь, діти і старці.

Дивляться усі товпою —
А це — гість по місті йде,
Й на сопілці чорній грає,
Й не стає й на мить ніде.

Той самий одяг на ньому,
Капелюх з пером, мов кров,
І лице із гострим носом,
Як орлиний, хижий кльов.

А за ним — ну, хтоб повірив!
Скрізь щурі, щурі, щурі!
З всіх усядів вилізають,
Молоді, малі й старі.

З всіх усядів й закамарків,
З криївок і ям усіх —
Всі щурі, з усього міста,
Що й спинить ніхтоб не зміг.

А таємний той музика
Містом здовж і вширш іде,
І щораз солодше грає
И не стає й на мить ніде.

Гей! Уже силенна сила
Щуриків біжить за ним,
Вже й кінця їм не видати,
Гризунищам навісним!

Але той їм тягом грає,
Втоми в ньому ні знаку!
І веде щурів за місто,
Над Везеру, над ріку.

І вступає у ріку він,
Й дальш і далі нею йде,

Та приманою сопілки
В глиб ріки щурів веде.

Всіх веде і палко грає,
А щурі за ним водно —
І пропали всі в Везері,
Вся щурня пішла на дно.

Хто лиш жив, усяк дивився,
Кожний чув і бачив все,
Та ніхто очам не вірить,
З дива кожним ляк трясє!

Бо і де чував хто в світі,
Та і хто з людей дожив
Оттаких-то ловів, діти,
Оттакого дива див?

Ще не вірили, гляділи
Скрізь, чи де-там щур не втік
Але ні! В цілому місті
Не знайшли щура й на лік.

Ну — і сталаж в місті радість!
Гучно Гамельн згомонів!
Втіха, пири і бенкети,
Як колись, за добрих днів.

Їли, пили й танцювали,
Зі щурами й сум утік! —
А хоч столи повні страви,
То щура — ніде й на лік.

Всі втішаються, раюють,
Тільки радні міста — ні...
Вмить зійшлись усі до Ради
Й кажуть щось одним одні.

Щось харамаркають, шепочуть
Й посміхаються — хе! хе!
Щось придумали премудрі,

Щось вигадують лихе.

Бо воно вже так у світі:
В кого власть є — той і пан,
Може він і так й інакше,
Хай закон це, хай обман.

Хто могутий — того право,
Хто владика — той велить
По вподобі й не питає:
Чи кого це не болить.

Так-то так із поконвіку:
Рівне право — не для всіх!
Хоч за кривду, за неправду,
Діточки, великий гріх.

Та стрівайте! Ось він тута
Вже явився — щуролов!
Зпід землі неначе виріс,
Аж сам бурмістр похолов.

Не звітавсь, не поклонився,
Тільки грамоту їм — тиць!
З віч, мов жаром, приском сипнув,
Радним каже так до лиць:

— Я зробив усю роботу,
Як загоджено було —
Виж мені тепер заплату
По умові за діло!

Так до Ради рік таємний
І затих, мов занімів,
Тільки дивиться понуро
Гострим поблиском громів.

Грізно усмішкою глуму
Посьміхнеться десь-не-десь,
А хоч убором яскравий —
Він мов в темноті увесь.

Але тут товстезний бурмістр
Встав із місця, наче цар,
Взяв письмо до рук пухнатих
І гукнув, мов злая твар:

— Ні, небоже! Так не буде!
Ти не в дурнів з царства тьми!
Хоч і хитру втяв ти штуку,
То проте — мудріші ми!

— Миж тут виразно списали:
За твою роботу, знай,
Ми дамо і сто дукатів —
Значить за твою, вважай!

— А хібаж оця робота,
Що її ти доказав —
Це твоя робота, панцю?
Ні! — тут слід нечистих справ!

— Злії сили це зробили,
І поміг тобі їх здвиг!
Ти — злих сил слуга проклятий,
Отже прав заплати в них!

— Чародій ти й характерник,
Чарівник і чортів брат!
Так іди собі чимскорше
Геть від наших чесних хат!

— Ми таких, як ти, мій пане,
Палимо живцем, якстій —²⁾
Та тебе пускаєм вільно,
Бо придавсь нам подвиг твій.

— Але більш — ні слова, друже,
Не готуй собі біди!
Забирайсь, счезни, згубися
Й геть по собі всі сліди!

Так сказав премудрий бурмістр,

Грамоту узяв до рук
І роздер її врочисто
Як знамя чортівських штук.

Щуролов же мовчки слухав,
Раптом — зник, пропав, як дух,
Мов захоплений вітрами
Нетуземних заверюх!

Тільки регіт залунав десь,
Аж стремтів од нього звід,
Тай уся здрігнулась Рада
Й не один смертельно зблід.

А за тиждень, у неділю,
Як з собору вийшов люд,
Вчувся плач і зойк у Гамельн —
Стався там страшливий чуд.

V.

Це була погідна днина,
Ясна сонцем цвітневим,
Розпромінена над містом,
Мов пресвітлий Херувим.

Синім овидом прозоро
Світ в безкрай розкривсь, зяснів,
Леготами неба дихнув,
Радістю життя здзвенів.

Перша зелень злотим рясток
Дерева прибрала ген,
Шовки трав, сади розцвились,
Вкрився цвітом і терен.

Рай весни! Під срібним небом
Ллється щебет пташенят,
А по вулицях у місті
Хором діти гомонять.

Глянь! За ручечки побрались
Та кругом сюди й туди
І приспівують, сміються
І бігцем в нові ряди.

Раз і два, і знов і щераз
Йде дитячий хорівід —
Легко, любо, веселенько,
Поки кликнуть на обід.

Жвавi хлопчики й дівчатка,
І маленькі і дрібні,
Всі до гурту, всі на зустріч
Божеській ідуть Весні.

В них-же час! Ще Служба Божа,
Ще батьки в соборі всі!
Й на поля ще можна глянуть
В їх хвилюючій красі.

Час, ще час! І знову вколо
Та гуртом усі стають
І маленечких втягають,
И тих, що з хат глядять, зовуть.

Раз і два! І знов і щераз
Всі кругом сюди й туди!
То співають, то сміються
І біжать в нові ряди.

Але нагло — що це? Хто то
Дужий там такий іде
Вулицями, поміж діти,
Й не минає їх ніде?

Ясність дня від нього меркне,
Тьмиться тінню опира —
Він-же втай і тихо й мовчки
На дітвору позира.

Люто усмішкою глуму

Посміхнеться десь-не-десь,
А хоч убором яскравий,
Хмарою чорніє ввесь.

Та невжеж — це щуролов той?
Гляньте? Те-ж перо, мов кров,
Те-ж лице із гострим носом,
Мов орлиний, хижий кльов.

Ох, який це погляд в нього!
У в очах — страшна гроза!
Це не людські, земські очі,
Їх у-вік не ткне сльоза.

Він це, він! Той Таємничий,
Чарівник і чародій!
Неізбагнений музика,
Творець непонятних дій!

Гей, ви матері й батьки всі,
Нуж негайно до дітей!
Ось пекольний гість явився,
Ну, а в вас з ним торг крутий!

Нуж він местю промишляє?
Нуж хитріший він, як ви?
Гляньте — цеж діявол видом,
Кров з пекольної крові!

Адський жар в очах у нього
Й гостро в нього пальці рук,
Й обува чудацько гостра,
Наче кігті в злих звірюк.

Матері й батьки, спішіться,
Киньтесь, вийдіть за дітьми!
Гість із пекла щораз ближче,
Бідніж діти ген — самі.

Ще їх спів і сміх лунає,
Ще звенить, мов спів пташин,

Ще їм ясне сонце сяє
З розпромінених вершин.

Ще за ручечки беруться,
Ще гуляють там і взад,
Ще метушаться бадьоро
В сяйві весняних принад.

Але згодом — вже стихають...
Щораз тихший їхній спів...
Начеб безліч голосів їх
Чар якийсь закляти вспів.

Чуй! Щораз тихіше діти,
Мов в солодкім мрінню сну,
Всі заслухані глибоко
В музику якусь чудну.

Музику, як ще ніколи,
Музику, як райська гра,
Музику, якої легіт
Душі в засвіт забира.

Музику, як жаль, солодку,
Премогутню, як краса;
Музику, що відчиняє
Всі раї і небеса.

Матері й батьки, на Бога,
Киньтесь, киньтесь за дітьми!
Їм той гість із пекла грає,
Діти — ж ген і скрізь — сами!

Геть вони вже втихли, вмовкли,
Геть зніміли з дива всі,
Потонули в дивних звуках,
Наче моляться красі.

І слідом за Таємничим,
В даль неznаної мети,
Всі, без опору, слухняно,

Починають діти йти.

З хат усіх, із площ, і з вулиць,
З Гамельну усіх сторін
Всі біжать, товпляться діти,
Бо манить, веде їх — Він.

Боже! Вже уся діввора
Вся діввора вже за ним!
Йде тихенько, легко, сонно,
Чаром ведена дивним.

Йдуть без слова й не сміються,
Мов ступають в мріях сну,
Всі заслухані без краю
В музику його чудну.

Музику, як ще ніколи,
Музику, як райська гра,
Музику, якої легіт
Діти в засвіт забира.

Музику, як жаль, солодку,
Всемогучу, як краса;
Музику, що отвирає
Всі раї і небеса.

Тугами всіх туг тужливу,
Жаром всіх жарів жарку,
Тайнами всіх тайн теємну,
Палкістю вогнів палку.

Душі до глибин вражає,
Силою всіх сил зове...
Ах, кудиж вона їх надить?
Ах, кудиж з собою рве?

Діти, діти, рідне ж місто,
Золотиста зелень ця —
В білім благовоннім цвіті
Гамельну сади й земля..!

Та вони немов не бачать,
Мов забули вже увесь світ;
Вже не знадить їх з дороги
І найкращий рідний цвіт.

Мов одурені, мов сонні,
Все за Ним, за Ним, мов тінь,
йдуть туди, куди веде їх,
Щораз дальш у далечінь.

Надаремно хто зі старших
Діти перейнять бажань,
Їх не слухає дівчата,
Їм і мати вже чужа.

Видираються на силу
Й за Таємним — навпростець,
Мов забули, де їх хата,
Де їх мати жде й отець.

Дармо кликати їх додому,
Їх ніщо вже не вблага!
За сопілкою їх тягне
Незборимая туга...

Все покинули, лишили,
Все забули, як у сні,
І на віки вічні вмовкли
Їх діточії пісні.

Й під гору зайшли небаром,
Що близь Гамельну стоїть,
А вона, вона — втворилась,
Вперше від давних століть.

Отворилась, відчинилась
Глибом, як пекольне дно —
Щуролов-же в глиб провадить,
Чудно граючи водно.

Діти-ж всі за ним слухняно,

Всі в глиб чорний, наче в ад,
Старші, менші і маленькі —
Всі за ним у тьму злих влад.

Так їх тягне, так їх надить
В чорний гріб предивна гра...
Якже-ж всі у тьмі пропали,
Знов замкнулася гора.

І замкнулася на віки,
Мов на адських замків сто,
Й ні дітей, ні щуролова
Не побачив більш ніхто.

---

¹⁾ Подія, про яку тут розповідається, це не проста вигадка, а приключилася вона — по відомім німецькім переказі — дійсно в р. 1284., в Німеччині, в ганверськiм містечку Гамельн (Hameln), вад рікою Везерою. Вона стала предметом багатьох пісень, оповідань та театральних штук. Вияснити її не зумів до сьогодні ніхто. — О. Г.

²⁾ В тих часах людей, яких підозрівали у змові в нечистою силою — називали чарівниками, чарівницями, відьмами і т. ін. їх карали смертю, а саме: прилюдно їх палили на кострі.